List 21. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 21. maja 1890.

Obseg: Pouk o kmetijstvu in sadjarstvu po ljudskih šolah. — Plesniva krma. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Pouk o kmetijstvu in sadjarstvu po ljudskih šolah.

(Dalje.)

Načrt učbe.

Teoretični pouk.

1. ura.

Kaj je kmetijstvo? (Travnik, senožet, njiva, gozd, razna zemlja, zboljševanje senožeti, travnikov, zemlje.)

2. ura.

Gnoj. (Stelja, naprava gnojišč in gnoja, spravljanje gnoja, napake sedanjih gnojišč.)

3. ura.

Rastline, katere sadi in seje kmetovalec. (Žita, krmske rastline, gomolje, drevje gozdno in sadno.)

4. ura.

Sadjarstvo. (Razno sadno drevje — domače in tuje.)

5. ura.

Pomnožitev sadorodnih rastlin. (Seme, potaknenci, grobanice, korenični izrastki, razdeljena materna rastlina.)

6. ura.

Požlahtnitev sadorodnih rastlin. (Razne požlahtnitve: naklad, sklad, za lub, z očesom.)

7. ura.

Požlahtnitev sadorodnih rastlin (Cepiči, orodje, cepilna smola.)

8. ura.

Vzgojevanje požlatnjenih drevesec. (Sprava pred saditvijo, saditev, vzgojevanje in oskrbovanje 1. leto.)

9. ura.

Vzgojevanje požlahtnjenih dreves. (Vzgojevanje in oskrbovanje 2., 3. in 4. leto.)

10. ura.

Vzgojevanje požlatnjenih dreves. (Vzgojevanje in oskrbovanje, 5. leto, druga požlahtnitev, vzgojevanje krone.)

11. ura.

Presaditev dreves iz drevesnice na stalen prostor. (Čas izkopavanja, stalni prostor, zemlja, saditev, vežnja, obramba škodljivcev.)

12. ura.

Oskrbovanje sadnih dreves na stalnem prostoru. (Oskrbovanje vsajenih, starejših dreves, jesensko mazilo, obrezovanje, okopavanje, gnojenje spomladi, po leti in jeseni.)

13. ura.

Oskrbovanje starejših dreves. (Nerodovitnost dreves, pomladitev, špalirji.)

14. ura.

Bolezni dreves in zdravljenje. (Rak, trhljivost, smolika, oskrumbe, mah, snetivost, rja, zmrzlina, medlost, suhotica.)

15. ura.

Škodljive živali. (Zajec, miš, domača živina, uš, krvna uš, vrabec, hrošči, veliki in mali pedec, gosenice, mravlje itd.; postava z dne 17. junija 1870.)

16. ura.

Koristne živali. (Krt, ptice; postava z dne 17. junija 1870.)

17. ura.

Kako z zrelim sadjem ravnati. (Obiranje, spravljanje, sušenje, pošiljanje.)

18. ura.

Mošt. (Naprava, oskrbovanje.)

19 ura.

Slivovec in druge pijače (Naprava in nadaljno oskrbovanje.)

20. ura.

Vrste sadne. (Jabolka, namizno sadje, sadje za kupčijo in dom.)

21. ura.

Vrste sadne. (Hruške, namizno sadje, sadje za kupčijo in dom.)

22. ura.

Vrste sadne. (Češplje, slive, ringlo, češnje itd., namizno sadje, sadje za kupčijo in dom.)

23. 24. ura.

Ponavljanje.

(Konec prih.)

Plesniva krma.

Velikokrat zaradi neugodnega vremena mnogo krme ni moči suhe spraviti, in zatoraj splesni. Prav je toraj, da izpregovorimo, kako vpliva taka krma na zdravje naših domačih živali in kako se da njena škodljivost pomanjšati.

Plesen sestoji iz nitkastih, s prostim očesom često komaj razločnih rastlinic (glivic), pokaže se pa na raznih živilih ki so postala vlažna ali so spravljena po vlažnih, zaduhlih krajih. Iz prva so plesnove glivice jako nežno, belo pletičje, ki sčasoma porumeni, pordeči, pozeleni, porjavi ali počrni in se vedno bolj drobi, ker sestoji iz mnogobrojnih, kaj majhnih stvorov. Te glivice provzročajo, da se krma kemično razkroji in jo toraj spridijo. Če človek ali žival uživa plesnivo hrano, lahko zboli ali pa celo umrje.

Pred vsem lahko gotovo trdimo, da je plesniva krma manj redilna in tečna, ima pa tudi drugih škodljivih lastnosti, in primerjamo jo celo lahko z strupom. Ob kratkem izpregovorimo o boleznih, katere provzroča plesniva krma, ozirajoč se na živila, ki so pri nas navadna.

Če konji zobljejo plesniv, zaduhlo dišeč oves, ohromi jim včasi jezik in zadnji del, vname se jim pa tudi želodec in črevo, in žival pogine v malo dneh. Najnavadnejša bolezen, ki jo dobe konji, če zobljejo tak oves, pa je močenje. Živali mnogokrat in mnogo močijo, in moča jim je kot voda čista, zelo so žejne, otožne in hujšajo. Mnogokrat tudi vsled plesnive zobi žival ne mara več jesti, dobi grižo ali pa zboli na ledvicah. Plesnivemu zrnju se vselej plesen niti ne vidi, in tu odločuje duh.

Plesnivo seno pa različno vpliva po tem, kakeršne vrste in starosti je živina. Jagnjetom se od njega vname plučna mrena, konji dobodo sapniški in plučni katar, vnamejo se jim ledvice, tako da take živali težko sopo. Govedom se kaj rad vname gobec, in tudi slinijo se. Poleg tega taka krma kaj rada provzroči želodčni in črevesni katar, vnetje ledvic in pri govedih črevesno krvavenje. Breje krave pa rade zvržejo, če se jim poklada plesnivo seno. Ravno tako plesniva slama lahko provzroči naduho, vnetje črev in želodca in plučne katare, če se tudi ne poklada, ampak rabi le za steljo. Le mimogrede bodi omenjeno, da se na rži zelo često nahajajo rožički, ki so kaj nevaren strup zlasti brejim živalim.

Kako se zboljša plesniva krma? Prav za prav bi se taka krma ne smela pokladati, a žal, marsikako leto se po tem ravnati ni mogoče. Gledati toraj moramo, da kolikor mogoče pomanjšamo škodljivost take krme, kajti popolnoma popraviti se izprijena krma ne da. Splošno veljavna pravila za porabo take krme so naslednja:

1. Taka krma se sme pokladati le v malih množinah in le z dobro krmo pomešana.

2. Ob taki krmi mora se dajati živini sol, da pospešuje prebavljanje.

3. S tako krmo mora se najprej narediti poskus; če se pokaže škodljiva, mora se popolnoma opustiti.

Zrnje se mora kolikor mogoče na zračnem in suhem shraniti in pogostoma premešati. Dobro je tudi, če se plesnivo zrnje pari ali praži; z visoko toplino se glivice ukončajo in razkrojijo kake strupenine. Dobro je tudi, zrnje pariti, pozneje zračiti in sušiti v sušilnici. Da se ovsu odvzame zaduhlost, dobro je, pomešati ga s prahom od lesenega oglja (na 24 k/g ovsa 1 k/g prahu). S takim prahom pomešan oves naj leži 8—14 dni, potem pa s čistilnico odstranimo oglje. Če oves še ni zaduhlosti izgubil, pomeša se še edenkrat z ogljem, in dalje se tako ravna ž njim, kakor je povedano.

Plesnivo seno ali slama se mora najprej izbrati, potem presušiti, prezračiti, pretresti in potem poškropiti s slano vodo. Za mlado živino, ki raste, pa taka krma ni, kajti po njej se slabo razvija, postane zmršena, in lotijo se je kožne zajedalke. Če sušilo ne pomaga, ne ostaje drugega, nego da se krma razreže in potem s soparo praži. Manj dobro je, če se le popari, ker vročina, kar je tukaj najvažnejše, tako močno ne deluje. Vsekakor pa moramo biti vzlic vsem tem pripravam kaj previdni, in najboljše je, če se s poskusom najprej preverimo, da je krma neškodljiva.

Razne reči.

* **Sejanje balzamin.** Da bodo balzamine močno rasle in cvele, posejejo naj se šele sredi aprila v prav tople gnojne grede. Rastline zrasto dosti do junija, koder se na prosto presade, in so veliko lepše in močnejše, nego zgodaj sejane. Balzamina ljubi dobro, mastno zemljo in se mora ob suši pridno zalivati.

* **Bolhači** so nevarni sovražniki cvetličnjakom in zelenjakom. Ker se boje sence in vlage, pokrivajo naj

se ob solnčnem, suhem vremenu grede, koder so posajene rastline, katere radi zalazujejo, kakor: šeboj, reseda, zelje, retkev, s smerekovimi vejami in pogostoma zalivajo. Dobro je pa tudi, če se ob kraji takih gred naseje kreša. Ker je seme posledaje rastline jako po ceni in ker hitreje raste, kakor imenovane cvetlice in zelenjad, lahko se bolhači, ki krešo posebno ljubijo, na ta način odvračajo od cvetlic in zelenjadi.

* **Kompostni kupi** naj se posade z bučami. Na ta način se pokrije nelepi pogled, in dobe veliki, mesnati in nežni plodovi. Na eni rastlini se lahko pusti 6—8 buč, pa zaradi tega ne bodo nič manj debele. Če se postavi poleg vsake rastline stara škropilnica, iz katere skozi majhno luknjico vedno voda kaplja, bodo buče nenavadno težke.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 98. Ali škoduje prasičem, kravam in drugi živini listje takih rastlin, ki so bile škropljene z modro galico? Pri nas imamo namreč latnike, katere bodemo škropili zoper strupeno roso, spodaj pa sejemo salato, radič, zelje, koruzo za zeleno krmo itd., na katere sadeže tudi pada modra galica. (J. K v B. na Primorskem.)

Odgovor: Vse govorice o škodljivosti bakrene galice so ničeve, saj pride tako malo bakra na rastline, da ni imena vredno, zlasti ako poprej dež izpere rastline. Kar je pa za človeško porabo ter tudi za krmo, to je pa lahko z malim trudom z vodo izprati. O tem bodemo uže v prihodnji številki „Novic“ priobčili obširno razpravo.

Vprašanje 99. Je li ostala tekočina modre galice še rabna za drugo poznejšnje škropljenje. (H. D., župnik v V.)

Odgovor: Gotovo da, saj je bakrena galica sama ob sebi najboljše antiseptično sredstvo, ki zabranjuje razkroj, oziroma kvarjenje organskih snovi.

Vprašanje 100. Ako razstopljeno modro galico branimo v vinski posodi, v kateri jo potem peljemo v vinograd, ali je posoda potem še rabna za vino. (H. D. v V.)

Odgovor: Posoda je še rabna, ako jo potem dobro osnažite, kar je seveda samo ob sebi umevno. Priporočamo Vam tako le ravnati: Precej kadar nehate rabiti sod za galično raztopino, izperite ga najprvo dobro z apneno vodo, katera naj nekaj časa ostane v njem. Vodo potem odlijte in izpirajte sod toliko časa, da teče iz njega popolnoma čista voda. Izprani sod prav dobro zažveplajte in hranite ga dobro zabitega. Predno ga porabite zopet za vino, morate ga seveda dobro izprati.

Vprašanje 101. Moj konj je dobil vrape, katerih mu ne moremo odpraviti. Vse kaže, da dobiva vrapaste noge tudi še drug moj konj. Rad bi vedel, kaj je temu vzrok, in kako vrape odpraviti? (F. F. v P.)

Odgovor: Ako menite s besedo „vrape“ konjsko bolezen ob biclji na nogi, katero bolezen Nemec imenuje „Mauke“, naj Vam služi v pojasnilo to le: Vzroki vrapam niso natančno znani, le to vemo, da so nekateri konji bolj podvrženi tej bolezni nego drugi. Za vzroke smatrajo: Prehlajenje, hojo po snegu in snežnici ter po blatnih cestah, močvirnih pašnikih itd. Ta bolezen se najraje pojavlja ob vlažnih pomladih in jesenih. Tudi nesnaga jo pospešuje. Najprvo je rane izprati z mlačno vodo, v kateri je nekoliko mila (žajfe), potem pa nogo obvezati s suhimi otrobi in s predivom, čez katero se poveže povoj. Kadar je to opravljeno, pa izpirajte nogo vsak dan z mlačnim kamelničnim čajem ter jo obvezujte, kakor smo gori povedali. Konj imej seveda suho steljo. Ako je gnojenje uže zelo močno, svetujemo Vam zdravljenje prepustiti izkušenemu živinozdravniku.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

169.

Zlati rudniki na Lachlanu.

Mnoge skušnje so me prepričale, da je neobhodno potreba ločiti se od Angleža in se zanašati na sebe, ako hočem v Avstraliji česa doseči. Ob enem sem sklenil da pojdem v Bathurst. Angležu je to zelo zamrzelo, zlasti še zategadelj, ker ga je žena dobro oštela, češ, da radi njegove lenobe nobeden ne bode v družbi ž njim delal. Poskušala sta oba, da bi me odvrnila od namena, ali nisem se dal premagati.

Drugega dne sem šel v les konja iskat, ali nisem ga mogel najti. Ukrali so mi ga ob zadnjih nemirih. Ubral sem toraj pot pod noge. Nenadoma zaslišim znan glas za seboj: „Winter!“ Ozrem se in zagledam vrhovnega komisarja Clouta.

„Kam pak? popraša me.

V Bathurst! Tu ni sreče.“

„Čemu v Bathurst! Poslušajte me. Idite rajše na Lachlan. Po noči so mi sporočili, da so tam dobili novo zlato žilo.“

„Kodi pa drži pot na Lachlan?“

„Nikoder! Krajine te so do sedaj puste in neobljudene. Grem prav v to stran, kos pota vas lahko spremim.“

Prišla sva k nekej strugi in obstala. Komisar mi je naročal, naj grem 40 angleških milj vedno poleg struge, in kedar pridem do ovčarne, naj poprašam, kako in kodi pa dalje. V dvanajstih dneh sem srečno dospel na Lachlan.

Krajina lachlanska ni videti, da bi imela zlato v sebi. In vendar ta kraj krije v sebi ogromne zaklade zlata. Te zlate rudnike so po naključju odkrili. Ob bregu

lachlanskem se širijo tečni pašniki, in v okolici je več ovčarn. Drugih ljudij tu ni bilo popreje. Nedavno je todi lezel s svojimi koli nek ovčar. Deset volov je imel vpreženih, pa je še komaj šlo. Ob nekej močarini je obstal, zakuril in zaspal. Zjutraj je našel dečak ovčarjev velik kos zlata v pepelu. Kakor hitro se je ta novica raznesla po okolici, koj so prišli izvedavi ljudje gledat in poskušat, ali bi se dalo kaj dobiti. In gledi, na samem površju so našli zlato, tu večje, tam manje kosove.

Koj so začeli diggerji vkup vreti. Na ta način je kmalu nastalo barakarsko mesto. Mnogi zlatokopi so začeli tudi jaške kopati, to pa je stalo dosta dela, ker je bilo treba globoko v zemljo iti. Tudi je bilo treba jaške dobro podpirati, in to je napravljalo velikih stroškov. Slednjič je poskusil nek Nemec z Ljubeka s svojimi družabniki, da napravi jašek poleg samega močvirja, in v globini 114 črevljev je zadel na zlato žilo lati. Z kosovi, ki so jih vlačili iz jaška, tehtali se po funtu.

Kot blisk se je raznesla ta novica po vsej koloniji, in sedaj so jeli kar v trumah vreti diggerji na Lachlan. V šestih tednih je privrelo do 60 000 ljudij.

Ko sem prišel v kopanine, našel sem več stotin stanov, a na mestih cele kupe posekanega drevja, ki je bilo pripravljeno za podpore v jaških. Mnogi diggerji se še niso dela lotili, gledali so, da popreje stana in druge potrebščine urede. Koj sem se polastil v pustem lesu mesta blizu omenjenega močvirja. Ves prostor so namreč koj v prvih dneh zemljemerci na claime zmerili. Vsak claim za štiri nože, kakor veli zakon. Kakor veriga se je vlekla cela vrsta claimov. Kmalu sem dobil za svoj claim tri družabnike. Švicarja, Prusa in Bavarca, in koj smo mogli iti na delo. Da bi pa delo v jaških brzeje se odsedalo, pa tudi manj stalo, spojili so se družabniki dveh claimov v eno družbo in kopali en jašk. Tudi mi smo dobili takih družabnikov: dva Kanadca in dva Francoza. Eden Francoz je bil izboren tesar, kar nam je pozneje posebno prav hodilo. Delo smo si tako razdelili, da sta vedno po dva kopala v jašku, ostali pa so cepili hlode na primerne reklje za podpore v jaških. Prikopali smo 136 črevljev globoko, ali po zlatej žili še ni bilo sledu. Tudi sosedje naši niso imeli sreče. Vsak je uže menil, da dela prazno delo.

Naš družabnik Švicar je ves nejevoljen prodal svoj del za 6 funtov šterlingov, čez nekaj dni tudi Bavarec za 8 funtov. Kmalu na to so štirji Švedi, ki so kopali za nami, zadeli ob zlato žilo. To je napravilo mnogo vrišča. Koj so pritisnili kupci in hoteli na vsak način kupiti naše dele. Jaz sem prejel za svoj del 50 funtov šterlingov.

Brez premude smo začeli sedaj poleg Švedov kopati nov jašek, in v globini 140 črevljev smo srečno zadeli ob zlato žilo. Sedaj še le so nalegali na nas spekulanti, ponujali so vsakemu po 200 do 800 funtov šterlingov za njegov del. Delo naše v jašku je bilo s početka težavno in nevarno. V okolici je bilo mnogo vode in glina se je vedno trgala, tako, da so kooji naši komaj sproti odvažali vodo in glino. Po vrhu je bilo treba jašek znotraj dobro podpirati. No Francoz nam je delo znatno olajšal. Napravil je pri jašku poseben stroj. Na velikem lesenem kolesu sta bila privezana dva mehova od surove volovske kože. Eden meh je šel gori, eden doli. Tako smo vlekli glino iz jame. Za odpravljanje vode sta nam služila dva vedra od platna tako trdega in močnega, kakor so plahte na ladijah. Ves ta stroj sta nam gonila dva konja, eden po dnevu, eden po noči.

Na ta način smo kmalu prehiteli vse sosede. Okrog nas so nastajali hitro novi jaški. Tu in tam so zadeli ob zlato, in naposled se je pokazalo, da ta na videz neznaten kraj krije pet bogatih žil v svojem drobu. Žile te so koj nazvali po legi in smeri: severna žila, južna žila, nova Kaledonija, Vitorija in princ Wales. Morda je še več žil skritih v drobu, ali do sedaj jih še niso mogli oslediti radi prevelike globine.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Iz državnega zbora.

Budgetna razprava 1890.

Govor poslanca Šukljeja

v državnem zboru dne 19. aprila 1890.

(Dalje.)

Pri tej priliki je rabil citat, kar se večkrat zgodi v pripravljenih govorih. Ta citat pa ni bil na pravem mestu. V zvezi s češko spravo je rabil pesnikove besede: „V mrzlih srcih zmrzúje zvestoba“. Ponavljam te besede, in zato mi bodete odpustili oseben spomin. Prihodnje leto bode četrt stoletja, ko sem kot mlad vojak prvič stopil na češka tla.

Videl sem Češko leta 1866 za časa nesrečne vojske in pozneje ob pruskem zasedenji. Spominjam se še dobro onega časa, kar je naravno. Toda našel sem toliko dokazov srčne udanosti in zvestobe cesarju in državi med češkim narodom, da odločno povem g. dr. Gregru, da v srcu češkega naroda udanost državi in vladarski hiši nikdar ni in nikoli ne bode padla do ledišča. (Živahna pohvala na desnici.)

Gospod poslanec dr. Gregr se je tudi pritoževal — ne vem, ali je to zahvala ali očitanje — da niso povabili Mladočehov k obravnavam. Z mnogih strani se graja napaka, celo staročeški listi so zadnje dni tega mnenja. Dozdeva se mi, da bi bilo to brezvspešno. Mladočeška stranka je preveč bojevita — nemir je njen oživljajoči element —; ne bi dovolila sprave ker bi sama sebi izpodkopala obstanek. (Poslanec Salašek: Tako je!)

Gospod dr. Gregr trdi, da je češko-nemška sprava za češki narod neizmerna škoda, poguba. Gospoda moja!.

Dovolite, da izpovem našo misel. Nasprotje med Staro- in Mladočehi je že davno več, kakor le domač prepir. Vsi ga čutimo. Akoravno tako natančno ne poznam čeških razmer, kakor gospodje iz Češke, vendar vidimo stvari iz daljave mnogo mnogo jasneje in bolj nepristransko, kakor marsikdo, ki živi v tej homatiji in prepiru. Gospoda dr. Gregra, ki češko-nemško spravo imenuje *pactum leoninum* in trdi, da imajo le Nemci dobiček, Čehi pa zgubo, vprašam naravnost, ali je on te misli, da bi bili Nemci pred 12 ali 15 leti podpisali te spravne točke? (Poslanec baron Hackelberg: Nikoli!)

Prepričan sem, da nikoli! Tedaj ste še upali, da obdržite gospodstvo na Češkem; tedaj ne bi dovolili razdelitve nefidejkomisnega veleposestva v posamezne volilne okraje; tedaj ne bi priznali, da to vprašanje ne spada pred državni, temveč pred deželni zbor češki. Danes pa so stvari drugačne, in trdim, da so se Nemci vsled sprave odpovedali gospodstvu na Češkem in da Čehi ne bodo več videli nemške večine v deželnem zboru in kaj za nas to pomeni, vsi dobro vemo.

Vsaka prememba na našo škodo se je pričela z nemško večino v češkem deželnem zboru. (Res je! na desnici.) Priznam, da ta sprava utegne ovirati razširjevanje češkega življa, toda trdna postojanka v obrambo vsled sprave, zagotovljeno ozemlje je tolika pridobitev, da smemo višje ceniti to pridobitev nego zgube, ki so seveda tudi v tej pogodbi.

Pa postavimo se na stališče dr. Gregra in pritrdimo mu, da imajo Čehi le zgubo od te sprave. Potem pa vprašam: Kdo pa je temu vzrok? (Prav dobro! na desnici!) Kdo pa je pripomogel k temu položaju, ki je rodil spravne obravnave in njih posledice. (Prav dobro na desnici.) Ali je nedolžna ona stranka, ki je rahljala disciplino v češkem narodu ravno v trenutku, ko je nasprotna stranka pokazala vzgled občudovanja vredne izurjenosti? (Dobro! Dobro! na desnici.) Ali gospodje ne previdijo, da je vera v avtoriteto za vsak narod potreba, in da so napačno postopali, ko so v narodu izpodkopavali vero v veljavo moža v trenutku, ko je ta vera bila zagotovilo vspeha? (Pohvala na desnici.) V trenotku, ko je treba skupne narodove moči, ko se nihče ne bi smel odtegniti, so pričeli napadati v socijalnem oziru važno vrsto, dočim je nasprotnik zbiral svoje vrste k napadu. (Prav res! na desnici.) To so naše sodbe, izliv mojega prepričanja. Tudi obliko zagovarjam, ker se strinja z mojo, morda ostro individualnostjo. A kar se tiče stvari, zatrjujem gospodom iz Češke, da se vsa slovenska delegacija državnega zbora v tem oziru strinja z menoj. In gospoda moja, imamo pravico, da nas priznate kot najzvestejše in zanesljivejše zaveznike češkega naroda. (Pohvala na desnici.)

Stopimo korak naprej. Mladočeško gibanje je morda danes na Češkem močnejše. Mogoče je, in jaz upam, da se bodo stvari obrnile in da bodo na Češkem trezneje presojali in pomišljali. Ne verujem, da bi mladočeška opozicija bila nevarna češko-nemški spravi.

Toda, gospoda, na nekaj Vas opozarjam. Mir se tudi na Češkem ne bode ohranil, ako bode omejen le na to deželo. (Poslanec dr. Ferjančič: Tako je!) To je nemogoče. Preslabo bi sodil življenja moč v češkem narodu, ko bi mislil, da bodo Čehi malomarno gledali, kako se godi njihovim sorojakom na Moravskem in v Šleziji. Bilo bi nesmiselno, ko bi na eni strani volilni red na Češkem postavili na pravične podlage, na drugi strani pa mirno trpeli čudovitost, da je isti narod v sosedni moravski deželi, kjer ga živi tri četrtine, pod gospodarstvom manjšine, ki ima le 25 odstotkov prebivalstva. (Prav dobro! na desnici.)

Upam, da tudi usoda malega slovenskega naroda Čehom ne more biti malovažna. Četudi nas je malo, pa imamo žilavo življenje ter zadržujemo velik del moči naših Nemcev. Ako bi kdaj podlegli, potem se bodo te proste moči obrnile proti Vam in boriti se bodete morali z onimi težavami, ki bi bile posledica našega propada.

Mislim, da kot generalni govornik nisem zašel s pota in ne preziram svoje naloge, ako obračam pozornost na naše pokrajine. (Čujte! na desnici.) Oglejmo si dežele, kjer Slovenci združema prebivajo. Kaj mislite gospodje, kje se v resnici najbolj približujejo narodnosti?

Mirno rečem: na Kranjskem, v našem narodnem središči, in sicer zato, ker so nam ravno tu najmanj skratili narodnostne pravice. Stvar se Vam morda zdi čudna, ker ste navajeni preveč na strastne članke svojih listov, toda navel bodem nekaj vzgledov, ki Vam bodo mojo trditev dokazali. Vzemimo edini mešani okraj v deželi, okrajno glavarstvo kočevsko. V tem okraji je slovenska polovica malo večja, in naglašati smem, da je na obeh straneh živa narodna zavest, da obe stranki dobro poznate svoj položaj in nalogo. Pred nedavnimi leti ste se še burno prepirali obe narodnosti, toda kaj se je zgodilo pri lanskih deželnozborskih volitvah?

Vsi nemški volilni možje na Kočevskem, 31 po številu, prišli so na volišče ter glasovali za dva strogo slovenska kandidata s slovenskim programom. (Čujte! na desnici.) In nekaj dni pozneje je pri volitvi v mestni skupini čisto slovenski trg Ribnica, ki voli z mestom Kočevjem, tudi soglasno volil nemškega kandidata, akoravno je v Ribnici skoraj toliko glasov, kakor v Kočevji. (Čujte!) Nobena teh strank se ni pregrešila proti svoji narodnosti, proti svoji narodni zavesti, pač ste praktično pokazali, kako se rešujejo v prijateljstvu taka nasprotja. (Dobro! Dobro! na desnici.)

In če to ne zadošča, opozarjam na naš deželni zbor, kjer imajo Slovenci 25, Nemci 11 glasov; tu shajajo Slovenci z Nemci. Prejšnje čase narodnega pritiska so bili v našem deželnem zboru najhujši narodni prepiri, najsrditejši narodni boji, danes pa — obrnem se na čestite tovariše na levici, ki z menoj sede v deželnem zboru — danes se obravnave vrše stvarno in mirno.

Skupno delamo na korist dežele, da smemo reči: naše razmere so se nepričakovano zboljšale. To je na-

sledek, ker vsaj deloma priznajo pravice Slovencem. (Dobro! na desnici.)

Opomniti moram, da je v Gorici med Italijani in Slovenci že več časa ista razmera.

(Dalje prih).

Govor poslanca dr. Ferjančiča

v državnem zboru dne 22. aprila t. l.

(Dalje).

In kako se javi iredenta v monarhiji samej? Kdor je le kedaj živel po italijanskih mestih, po mestih v Primorskej, ta ima gotovo pojem o tem. To zasledujemo že od 1866. leta sem. Spominjam se, da so leta 1866 po nesreči pri Kraljevem Gradcu — ko so napotili obilo vojaštva od južne armade na severno bojišče in ko so se Italijani bližali Gorici — morali iztirati raznih oseb iz Gorice. Odstraniti so morali Favettije, Rismonde, in kakor se vsi zovejo, ker se je bilo bati, da ne bi ti elementi z Italijani skupno delovali, ako bi poslednji predrli do Gorice. Jezik iredente je petarda. To je sicer argument strahopetnežev, ali je glasen argument in v vednej porabi. (Prav dobro! na desni.) Tudi o tem ve vsakdo česa povedati, kdor je kedaj živel po italijanskih mestih. Še danes se živo spominjam nekega dogodka, katerega sem sam doživel. Bilo je ob nekej cesarskej slavnosti — in petarde so menda v prvej vrsti za to, da služijo kot demonstracijsko sredstvo osobito ob takih dnevih, ki so posvečeni spominu na monarha (poslanec Šuklje: Čujte, čujte!) — bilo je na večer leta 1866. Šel sem po Goriškem glavnem mestu mimo nekega poslopja, v katerem sta bila nastanjena nemško društvo in kavarna in kjer so se shajali elementi avstrijskega mišljenja.

V tem trenotku raspočila se je bomba v veži hiše. Mnogo ljudi je pridrlo skupaj. Zbrali smo se pred poslopjem okrožnega urada (Kreisamt), kjer je bival politiški načelnik. V istem trenotku počila je zopet druga bomba. Druzega dne bila je ob povodu cesarske slavnosti v velikej cerkvi slovesna služba božja. Četrt ure pred začetkom službe božje počila je v spovednici zopet bomba. Bomba ta brezdvombeno ni bila dobro tempirana, kajti nameravalo se je, da poči mej službo božjo. Neka ženska padla je v nezavest in so jo morali odnesti. Bombe pa mečejo leto za letom, navel sem samo jeden vzgled. In naj še omenim leta 1882, ko so določili Oberdanka, da z bombami izvede zlobni, peklenski naklep iredente? Ali zlodejci ostali so vsikdar nepoznani, izvzemši Oberdanka samega in nekega druzega slučaja iz najnovejšega časa.

Ko se je Depretis nastanil v rumenej hiši, vzrastel je še bolj greben iredenti in oddahnila se je. Mož je bil navdahnjen se srdom do Slovanov in je bil toli zaslepljen, da je menil spreobrniti v Italijo škeleče elemente z dobrohotnostjo in dobrotami. Vspeh je bil drugačen. Naseljevanje Italijanov v Trstu se je množilo, iredenta se je organizovala po okrožjih, po vzgledu telovadnih društev. Obravnava, vršivša se meseca februvarija t. l. v Trstu proti metalcem petard, spričala nam je, da so našli spise z napisom: Circolo Garibaldi, sezione Pisino. To so vendar dokazi dosledne, razširjene organizacije.

Vrhu tega je Tržaško časnikarstvo okuženo z iredentiškim mišljenjem

Predsednik prekine govornika: Prosim Vas, gospod poslanec, opozorili so me, da se svojim govorom žalite Italijane. To ni parlamentarno in moram Vas grajati. Prosim Vas, da ne nadaljujete v tem smislu. (Poslanec dr. Ebenbach: To je le avstrijsko! — Klici na desni: To ni žaljenje Italijanov. On govori le proti Garibaldiju! — Poslanec Fliegl: Svoboda govora!)

Poslanec Ferjančič nadaljuje; Dozvolim si pojasniti gospodu predsedniku, da je predmet mojemu govoru iredenta in da ne menim za Avstrijo dobro in pošteno mislečih elementov. Mislim, da je v interesu države, da se vendar enkrat ta stvar na tem mestu primerno razjasni. (Posl. Ghon: Ves govor bil je žaljenje dobromislečih avstrijskih Italijanov. — Posl. Lorenzoni: Rekel je, da je Dantejev spomenik protiavstrijska demonstracija!)

Predsednik: Govornik se je že moral posluževati žaljivih izrazov, ako se italijanski poslanci res čutijo žaljene.

Poslanec Ferjančič: Namen mi je dokazati, da je le v interesu države, ako obračamo pozornost svojo tem razmeram in jaz smatram za svojo dolžnost, da pokažem, kako podobo so zadobile te razmere, osobito v zadnjih letih, kar morem dokazati s samimi istinami.

Zadnji junaški čin iredente pod Depretisom bil je pretečenega leta vzprejem avstrijskih poslancev ob njih prihodu v Trst — vzprejem s petardami. (Prav res! na desni.)

Ali tudi te petarde bile so slabo prirejene, kakor ona v velikej cerkvi v Gorici. Tudi tem petardam bilo je namenjeno, da počijo, ko dojde posebni vlak v Trst. (Poslanec dr. Woldrich: To smo mi doživeli!) Veseli me, da imamo mej nami priče o tem dogodku.

To je bil sicer čin iredente, ali, kakor da je hotel oficijelni Trst popolniti impertinenco iredente, vravnavali so vse tako, da se nam je videlo — gospodje mi bodo to pritrdili, — kakor bi bili v deželi sovražnika. (Prav dobro! na desni. — Italijanski poslanci ugovarjajo. — Poslanec Steinwender: Ne, bilo je tam prav prijetno. — Veselost). Vsaj tudi nesmo pričakovali slavnosti, ker smo bili vabljeni od druge strani. Ali pričakovati smo smeli, da se nas bode vzprejelo uljudno in spodobno, kakor je to navada pri občevanju z ljudmi.

Opomnim samo, da je predsednik avstrijskega državnega zbora stanoval v 4. nadstropju. (Čujte, čujte! na desni.) Da so mu odkazali malo sobico in še v tej

ni sam stanoval. (Čujte! čujte! na desni.) Opomnim nadalje, da je moral deželni glavar Kranjski ob 10. uri zvečer z ženo in otrokom na ulici stati, ker so zanj določene prostore drugim oddali, in da ni vedel, kam bi položil trudno svojo glavo. (Čujte! čujte! na desni.)

Vsakdo iz med nas je doživel česa neprijetnega in je odšel iz Trsta zagrenjenimi čutstvi. To so resnice, katere nas silijo, da o njih mislimo, in katere so znak situvacije v Trstu. Ali denimo, gospodje moji, da bi došlo v Trst 50 ali 20 poslancev italijanskega parlamenta, to bi videli, kakov sijaj bi gospoda kazali; (Živahno odobravanje na desni); to bi videli, kako bi jih častili in kako bi se trudili, da jim mudenje v Trstu napravijo prijetno! (Pritrjevanje na desni.)

Politika prejšnjega namestnika se je ponesrečila. Nezmisel te politike nas je tako daleč dovela, da so vsi slojevi, vse razmere v Trstu in po Primorskem razjedene po iredentizmu. Stanje je postalo neznosno in potreba premembe bila je nujna. Ta prememba se je izvršila. Oddahnili smo se, ko je prišla ta prememba; osobito se je oddahnil narod slovenski, ki je sosed italijanskemu, ko je padel mož, kateri je se železno roko potlačil vsak slovenski migljej. (Poslanec Šuklje: Tako je!)

Gojili smo najboljšo nado, da se bodo stvari na boljše obrnile.

Celo „Reichswehr“, katero glasilo je gotovo v to poklicano in nesumno, (Prav res! na desni). izrekla se je, da ne kaže v Trstu še nadalje tirati italijanske politike in se opirajo na italijanski element. Za nemško politiko pa ni tal.

Nasvet tega lista je bil, opirati se na slovanski element, ki je že tako ali tako v večini. (Klici na levi: Aha!) Prosim, da mi ne posegate v besedo, „Reichswehr“ je izvestno nesumen vir! „Reichswehr“ se je sklicevala na Dalmacijo, na upravo Rodiča in na vspehe te uprave; pripomnila je, da je od Rodiča sem iredenta izbrisala Dalmacijo iz vrste onih dežela, katere bi še trebalo Italiji pridobiti. Toda niso hoteli slušati dobrega sveta, naj je že prišel od te ali one strani.

Izročili so potem vlado v Trstu možu, ki je tudi do tedaj že sovladal. Dvomimo, da bi imel ta mož, pred katerega očesi je iredenta vzrastla in se ojačila, — denimo, da ima res dobro voljo — dovelj sile in moči, pobijati iredento in jo iztrebiti.

Do tega je malo upanja, ako motrimo razmere, ki so nastale v Trstu in po Primorskem po rečenej osebnej premembi.

Bile so volitve v mestni svet, ki je zajedno deželni zbor. Pričakovali so od teh volitev, da se bodo nove razmere pokazale v luči, Avstriji prijaznejšej. In kaj so dosegli? Mesto štirih ekstremnih mož volili so v mestni zastop, oziroma deželni zbor, štiri zmernejše. Mej drugimi je padel dr. Piccoli, kateri je igral, kakor se spominjate, posebno protiavstrijsko ulogo v zadevi konsula Durando. Tako so sestavili deželni zbor in mestni svet in volili so starega župana.

Ali ta je takoj začetkoma v prvem svojem nagovoru zavzel tako stališče, katero nikakor ni bilo po tem, da bi v Slovencih vzbudilo zaupanje, bodisi do mestnega zastopa, ali pa do vlade.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Državni zbor je sklenjen in domu so se vrnili poslanci ž njimi tudi poslanci slovenski. Kaj je dosegla državnozborska desnica, kaj izrekoma slovenski poslanci v tem zasedanji? Na prvo vprašanje odgovoriti je lahko na kratko: Večina državnega zbora vrača se domu tesno združena in edina. Položaj, ki je bil začetkom zasedanja negotov in gugav, postal je sedaj jasen in stanoviten in v to pomagala je najpred sedaj srečno dognana razprava o gališkem zemljiškem dolgu. Krhanje nemških konservativcev se je nehalo, zveza poljske delegacije, ki se je konservativnem elementom zelo približala, postala je z levičarji nemogoča, in tako je večina, kakoršna je do sedaj bila, zagotovljena. Slovenski poslanci pa so prinesli saboj zavest, da so enako glede duševnih, kakor gmotnih zadev v polni meri storili svojo dolžnost. Zaupni razgovori, katere so imeli z vlado in pa javni govori v budgetni razpravi, pričajo to. Pričakujemo sedaj še dejanskih činov. V gmotnem oziru morejo se kranjski poslanci ponašati z dolenjsko železnico vsi skupaj z drugimi manjšimi vspehi. Zakona glede osuševanja ljubljanskega močvirja, vkljub nepretrganemu pritiskanju, do sedaj ni bilo mogoče dognati, osebne premembe v ministerstvu so to pouzročile, nekoliko tudi eden po vsem neosnovan ugovor spod ljubljanskega mesta, toda za gotovo je pričakovati, da se to zakasnenje popravi letos na jesen.

— **Sestra naše cesarice**, dedna vojvodica Helena Thurn in Taxis, umrla je minuli teden vsled operacije v Regensburgu. Vsled te smrti zaukazano je od 20. maja do 2. junija veliko, dalje pa do 30. junija malo dvorno žalovanje.

— **Ljubljanski vodovod** je že nekaj dni poln pritrombane vode, ki se že rablja za škropljenje ulic; vode je po vsih ceveh dosti, nikjer se še ni pokazalo napak in povsod je vode dosti, pričakuje se da bode do 29. junija dan otvorjenja voda tudi pitna, čista.

— **Zgodovina Cerkljanske fare**, spisal Ivan Lavrenčič „založil Anton Golobič,“ imenuje se ravnokar na svetlo prišla 158 strani obsegajoča lična knjiga, s krasno podobo sedanje farne cerkve Cerkljanske. Pisatelj sam s svojo znano spretnostjo nam je porok za mičnost in temeljitost spisa. Knjiga stane mehko vezana po 90 kr., trdo vezana pa po 1 gld. in se dobiva pri založnikih in v katoliški tiskarni. Vsak rodoljub naj si omisli zanimivo to knjigo!

— **Gospa Josipina Hočevar-jeva** znana dobrotnica vsi deželi, odlikovana je z zlatim križem s krono za zasluge. Srčno čestitamo velikodušni dobrotnici!

— **Topniške strelske vaje** pričnejo se na Krškem dne 1. julija, za mesec avgust napovedana sta tje nadvojvoda Viljem in vojvoda Würtemberški.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Delegacije, ki zborujejo letos v Budimpeštu, sklicane ste na 4. dan junija. Letos so v državnem zboru Nemci s Češke prvič sprejeli po poravnavi troje mest izmed 10 za Češko postavno določenih. Za Kranjsko izvoljen je kanonik Klun, za njegovega namestnika pa dr. Ferjančič.

Državni zbor sklenil je svoje zborovanje dne 17. maja minulo soboto popoludne ob ½ 2. Potem, ko so bile dognane volitve v delegacije. Prav na konec zborovanja nakopičilo se je toliko imenitnih predmetov, da ste bili vsak dan ali po dve seji ali pa redno po ena, ki je trajala od 10. ure zjutraj do 5. ure popoludne, bila pa je seja celo na praznik vnebohoda popoludne, ki je trajala od 1. ure popoludne do ¾ 9 zvečer, ako ravno je tudi predvečer seja trajala od 7. ure zvečer, do blizo 1. ure zjutraj. V razpravi bil je namreč vladni predlog o poravnavi dežele Gališke z državo zarad gališkega zemljiško-odveznega dolga.

To vprašanje bilo je namreč na Gališkem še vse huje zamotano, kakor pa v vsih druzih deželah. V drugih deželah cenila se je namreč desetina in tlaka in od tako zračunjene vrednosti prevzeli so ⅓ nase grajščaki sami, ⅓ prevzeli so obvezani posestniki in ostalo tretjino prevzela je vsa dežela. Preniske naklade, katere je država v prejšnjih letih (do 1861) nakladala obvezancem in deželam in pa preobilni troški, prizadeti po poslu odkupavanja, bili so krivi, da se je skoraj vsem deželam zemjiško-obvezni dolg visoko narastel.

Vse drugače razmere pa so bile v Galiciji. Tu je meseca marcija 1848. leta cesar sam obvezanim posestnikom, toraj vsem kmetom, odpustil ono tretjino doneskov. katere bi jih bila zadevala po sicer sploh veljavnih zakonih in razglašalo se je, da to tretjino prevzame nase država sama. To zgodilo se je v ta namen, da bi se kmetje ne bili združili z grajščaki in oboji skupaj se ne uprli zoper državo, kakor se je to zgodilo na Ogerskem.

Ta namen se je tudi dosegel, ker zabranil se je upor. Ko pa ste nevarni dve leti minuli, začela se je vlada krčiti ter je skušala, da naj bi dežela Gališka prevzela tudi drugo tretjino. Ta pa se je vedno branila, ni nikdar prevzela upravo gališko-zemljiško obveznega zaklada, vlada pa, ki ga je oskrbovala, je morala mesto kmetov dokladati, toda zapisavala je te doneske deželi kot dolg, ki se je že narastel do 76 milijonov in bi bil konečno dorastel do 106 milijonov.

V državnem zboru stale so si stranke hudo nasproti, pravi levičarji pa so vendar govorili stvarno in mirno, strastno pa je hujskal bivši desničar Lienbacher, ki se je tudi pri tej priliki zopet pokazal kot starega, ljudstvu sploh sovražnega birokrata, ki vedno Nemcem hoče meriti z drugim merilom. kakor drugim narodom, in pri katerem bi bili le radovedni, kako bi bil sukal Lienbacher besede, ko bi se prizadeta dežela ne imenovala Galicija, ampak Solnograška, Avstrijska ali Tirolska.

Včeraj imela je zadnjo sejo tudi gosposka zbornica, ta je rešila vse v zbornici poslancev sprejete predmete razun zakona mitniškega ki je preložen na jesen. Pri obravnavi glede pogodbe z Gališko, pritrkovala je deloma tudi gosposka zbornica s Plenerjem na čelu. Govoril pa je za pogodbo med drugimi tudi knez Alfred Lichtenstein, čegar besede so bile poglavitno obrnjene zoper hujskanje Lienbacherjevo. Konečno bil je predlog sprejet v soglasji s sklepom zbornice poslancev z odločno večino, potem, ko je govoril tudi minister deželan gališki vitez Zaleski.

Ko so bili vsi predmeti dnevnega reda rešeni, proglasil je ministerski predsednik grof Taaffe, po naročilu cesarjevem, da je državnega zbora zborovanje odloženo.

Te dni poda se grof Taaffe v Prago, da tam pomaga pri posvetovanji češkega deželnega zbora glede sklepanja o nemško-češki poravnavi.

Češka. — Hipoma postala je „Zlata Praga“ središče političnega delovanja, v katero se bode obračala pozornost vse države. V ponedeljek zbral se je deželni zbor, v katerega so vstopili tudi Nemci. Deželni maršal naglašal je v svojem nagovoru imenitnost in veliki pomen nalog, katere pričakujejo rešitve v posvetovanji in sklepanji tega zbora. Ko je omenjal, da pogodba ne bode v škodo nobeni narodnosti, čuti je bilo „oho“-klicev od strani mladočeških poslancev.

Včeraj volili so se odseki in to po predlogu grofa Kinsky-a po 9 členov z vsake kurije: mladočehi zahtevali so po 12 členov iz vsake kurije, pa ta predlog bil je zavržen.

Kučera izjavil je potem v imenu mladočehov, da oni ne smatrajo vsih pet predlogov o poravnavi kot celoto, temveč bodo pri vsaki posebej, kakor jim njihovo prepričanje veleva, zavzimali posebno stališče. Govornik naglaša, da imajo mladočehi za seboj veliko večino ljudstva.

Algier. — Arabci napadli so mesto Guelma in oropali prodajalnice judov, enako se poroča z druzih tamošnjih mest.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.